

Några reflektioner över konstnärlig forskning, konstnärligt utvecklingsarbete, och konstnärlig verksamhet

Harald Stenström¹

Göteborgs Universitet (emeritus)

Abstract: I artikeln avhandlas nödvändigheten av att skilja mellan konstnärlig forskning och konstnärligt utvecklingsarbete respektive konstnärlig verksamhet. I artikeln argumenteras för att dessa skillnader finns och för att de bör definieras och klargöras av ansvariga myndigheter. Vidare hävdas att konstnärlig forskning bör ses som ett eget forskningsområde, en egen vetenskap, och jämföras med annan forskning/vetenskap, och på samma villkor. Detta mot bakgrund av den konstnärliga forskningens särskilda villkor under en tid av dess uppbyggnad och etablering. Slutligen argumenteras för nödvändigheten av forskarutbildning inom det konstnärliga området som såväl behörighets- som kvalificerings- och meriteringsgrundande för forskningsanslag och tjänster.

Keywords: konstnärlig forskning, konstnärligt utvecklingsarbete, konstnärlig verksamhet, konstnärlig forskarutbildning.

Inledning

Denna artikel bör inte ses som ett försök till en ”objektiv” redogörelse för ett rådande forskningsläge inom de ämnen den behandlar. Den avhandlar i själva verket inte något forskningsläge utan utgör ett inlägg i en, i varje fall i Sverige, pågående diskussion om konstnärlig forsknings relationer till konstnärligt utvecklingsarbete, till konstnärlig verksamhet och till annan forskning.

Snarare bör således artikeln ses och läsas som ett essäistiskt utformad debattinlägg gällande de enligt författaren angelägna men hittills otillfredsställande eller obefintliga definitionerna och klargörandena av dessa relationer, där det i de två första handlar om skillnader, som inte så sällan tett och fortfarande ter sig dunkla, och där det i den sista handlar om lik- och jämställdhet, om konstnärlig forskning som ett eget forskningsområde på samma villkor som annan forskning.

I artikeln framhålls också nödvändigheten och behovet av konstnärlig forskarutbildning, något som inte varit helt självklart, varken som behörighets-, kvalificerings- eller meriteringsgrund, under ett upp- och utbyggnadsskede av konstnärlig forskning.

¹Högskolan för scen och musik, Göteborgs Universitet, Box 210, 405 30 Göteborg, e-post: harald.stenstrom@hsm.gu.se.

Artikeln tar sin utgångspunkt i svenska förhållanden, men vad gäller de nämnda relationerna så torde innehållet vara av intresse även i andra länder där dessa eller motsvarande företeelser finns. Detsamma kan sägas om konstnärlig forskarutbildning.

I artikeln tas avstamp från en rad källor: författare som skrivit om konstnärlig forskning, institutioner som på olika sätt har med forskning att göra (t.ex. Formas, en statlig utredning, Utbildningsdepartementet, Vetenskapsrådet samt Danska Kulturministeriet – se referenslistan) samt inte minst från författarens egna synpunkter, baserade på egen forskarutbildning inom det konstnärliga området samt på mångårigt arbete som universitetslektor inom Göteborgs Universitet.

Konstnärlig forskning, konstnärligt utvecklingsarbete och konstnärlig verksamhet

OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development) skiljer mellan begreppen: grundforskning, tillämpad forskning och utvecklingsarbete, där de två första avser sökande efter ny kunskap utan, respektive med, någon bestämd tillämpning i sikte, medan utvecklingsarbete karaktäriseras som ett utnyttjande av ”forskningsresultat och vetenskaplig kunskap för att åstadkomma nya produkter, nya processer, nya system eller väsentliga förbättringar av dem som redan existerar”. Denna terminologi har kritiserats men har dock ”internationellt fått allmän användning”².

I *Formas Handbok 2011* definieras utvecklingsarbete i enlighet med OECD *Frascati-manualen* som ”systematisk, metodisk användning av forskningsresultat, vetenskaplig kunskap och nya idéer för att ta fram nya eller väsentligt förbättra befintliga produkter, processer eller system”³.

I *Statens offentliga utredningar* (SOU: 2012): Kvalitetssäkring av forskning och utvecklingsarbete vid statliga myndigheter,⁴ definieras FoU (Forskning och Utvecklingsarbete) enligt följande: ”Beteckningen FoU står för forskning och utvecklingsarbete. Forskning söker ny kunskap, medan utvecklingsarbete använder kunskap för att utveckla nya eller förbättrade produkter, system, processer eller metoder. Skillnaden mellan dem kan beskrivas att man upptäcker inom forskningen, medan man uppfinner inom utvecklingsarbete.”⁵

På en direkt fråga om hur Vetenskapsrådet (VR) definierar konstnärlig forskning respektive konstnärligt utvecklingsarbete samt skillnaden/-erna dem emellan svarade Torbjörn Lind (sekreterare inom Vetenskapsrådet för det konstnärliga området) att ”forskning har större krav på problematisering, frågeställningar och dokumentation/presentation än vad ett utvecklingsarbete normalt har.”⁶ D.v.s. skillnader finns, om än inte i art så dock i grad. På sin hemsida använder också Vetenskapsrådet begreppen ”konstnärlig forskning och konstnärligt utvecklingsarbete”, vilket knappast vore nödvändigt om begreppen vore identiska och syftade på samma sak.

I den inledande artikeln i Vetenskapsrådets årsbok från 2011⁷ talar man genomgående om ”konstnärlig forskning”, inte om konstnärlig forskning som varande utvecklingsarbete.

I utbildningsdepartementets remisspromemoria anges några utgångspunkter för att, om inte i art så dock i grad, kunna skilja mellan konstnärlig forskning och utvecklingsarbete. Så menar man att ”den konstnärliga forskningen präglas av större teori- och metodmedvetenhet liksom av tydligare

² Nationalencyklopedin, hämtat 2012-13-12

³ s. 17

⁴ SOU 2012, s. 20

⁵ s. 16

⁶ Enligt mailkorrespondens 2012-01-25

⁷ Vetenskapsrådet, Årsbok KFoU 2011, s. 19-27

kvalitetssäkring i jämförelse med det konstnärliga utvecklingsarbetet” (s. 5) (jfr Torbjörn Lind ovan), att konstnärligt utvecklingsarbete kan ”sagas befinna sig i ett område mellan konstnärligt arbete och forskning” (s. 6), samt att ”eftersom utvecklingsarbete är ett mångtydigt begrepp i högskolan bör sådan konstnärlig verksamhet som inte rimligen kan kallas forskning eller utbildning men som fortsatt är väsentlig för de konstnärliga utbildningsmiljöerna kunna inrymmas i begreppet utvecklingsarbete i högskoleförfattningarna” (s. 6-7).⁸

Skillnaden/-erna mellan konstnärlig forskning och konstnärligt utvecklingsarbete enligt ovan stämmer väl vid en jämförelse mellan avhandlingarna inom den Konstnärliga Fakulteten, Institutionen för Kulturvetenskaper samt den dåvarande institutionen för musikvetenskaps kreativa variant, respektive i stort sett alla rapporter om och redovisningar av konstnärligt utvecklingsarbete (KU) sedan 80-talet och framåt, i varje fall inom dåvarande Musikhögskolan och nuvarande HSM (Högskolan för scen och musik) – samtliga institutioner inom Göteborgs universitet.

En antydan om tänkbara skillnader mellan konstnärlig forskning och konstnärligt utvecklingsarbete ges av Biggs och Büchler:

One value held in the academic community is that research is a cumulative process /.../. This helps to differentiate two common and non-interchangeable uses of the term ‘research’: in academic research and in personal research. In the latter, one is concerned to find out about something that one does not already know, but which may already be known by others. As such it is personal development. In the former, one is concerned to find out about something that nobody knows, and will result in a contribution to knowledge and understanding /.../ Therefore the methods need to include inquiry into what has been done already.⁹

I RED 10¹⁰ (Panel 5 – Music, drama and literature, Panel 6 – Fine and applied arts) framgår dels att man i panelerna skiljer mellan konstnärlig forskning, konstnärligt utvecklingsarbete och konstnärlig verksamhet och dels att man anser att man inom den konstnärliga fakulteten inte tillräckligt har definierat dessa begrepp samt skillnaderna dem emellan:

frequent use of /.../ concepts like “artistic research”, “artistic development projects” and “artistic work” told us that there is a state of conceptual confusion. We are of the opinion that the self-evaluation reports should have included a description/discussion of the departments’ understanding and *use* of these concepts, and we are convinced that such a clarification is necessary for further development to take place. (s. 128-129)

there could have been a clearer use of concepts in the self-evaluation report. The difference between “artistic research” and “artistic development work” is not made clear. /.../ Moreover, it is not made explicit how artistic research and its outcomes differ from mere artistic production. (s. 152)

En konsekvens av den konstnärliga forskningens etablerande och inträde i vetenskapssamhället blir alltså nödvändigheten av att inte bara kunna skilja mellan konstnärlig forskning och konstnärligt utvecklingsarbete utan också mellan dessa och konstnärlig verksamhet. Konstnärliga forskare kommer att tvingas:

upprätta en tydligare rågång mellan vad som är forskning och vad som är konstnärlig verksamhet i stort. Jag antar att svaret på denna synpunkt från dem som anser att den konstnärliga forskningen skall särbehandlas är att det inte går att hålla isär konstnärlig forskning och konstnärligt utövande. Om det

⁸ Utbildningsdepartementet, Remisspromemoria (U2012/3740/UH, s. 5-7).

⁹ Biggs & Büchler (2011, s. 86).

¹⁰ “Research Evaluation: Reports from the evaluation of all research at the university of Gothenburg 2010” (se referenslistan).

verkligen är på det viset, vilket jag inte tror, så är det min bestämda åsikt att den verksamhet som bedrivits av KFoU helt och hållet ska lyftas ut från Vetenskapsrådet.¹¹

Borgdorff konstaterar att:

Even if one accepts that artworks somehow embody forms of knowledge or criticism, and that such knowledge and criticism is enacted in artistic practices and creative processes, and also that the knowledge and criticism is embedded in the wider context of the art world and academia, then that still does not mean that what artists do may be construed as 'research' /.../. It is indeed the case that 'what artists do' cannot automatically be called research.¹²

Och Karlsson ser likhetstecken mellan konstnärlig forskning och konstnärlig verksamhet som resultat av ett mytologiskt tänkande:

Till mytologin [om begreppet forskning] hör också yttranden som att konstnärlig verksamhet i princip är lika med forskning.¹³

Det är förståeligt om konstnärlig forskning bemöts/har bemötts med viss misstänksamhet från andra vetenskapsområden, detta har i stort sett alla nyetablerade vetenskaper råkat ut för. Det vore emellertid synnerligen märkligt om man från det konstnärliga området själv argumenterade för att konstnärlig forskning egentligen inte är forskning, en vetenskap, utan i stället (endast) ett utvecklingsarbete eller (än sämre) att konstnärlig verksamhet, utan ytterligare krav, är konstnärlig forskning.

Det är inte självklart (eller ens sannolikt) att t.ex. OECD-definitionen av forskning respektive utvecklingsarbete kan överföras rakt av till det konstnärliga området. Dock pekar texten ovan, på att det finns skillnader och på att det faktiskt går att särskilja de båda, varför det vore underligt om det inte skulle gå även på det konstnärliga området, om än i omformat och anpassat skick. Som framgår av RED 10 bör även konstnärlig verksamhet definieras och skillnaden/-erna mellan den och konstnärlig forskning respektive konstnärligt utvecklingsarbete klargöras. Detta återstår att göra.

Konstnärlig forskning och annan forskning

I den inledande artikeln i Vetenskapsrådets årsbok från 2011¹⁴ talar man genomgående om konstnärlig forskning och "andra vetenskapstraditioner" samt om "andra former av forskning" i den betydelsen att konstnärlig forskning också är forskning, en vetenskap, om än relativt ung, och med en framväxande vetenskapstradition.

Som konsekvens av synen på konstnärlig forskning som forskning och som en egen vetenskap menar man att

det är viktigt att stärka både det konstnärliga områdets fortsatta identitet och metodutveckling och dess integrering i vetenskapsområdet, till exempel genom att tydligare formulera kvalitetssäkringskriterier och samhällsrelevans samt hur konstnärlig forskning kan dokumenteras, granskas, bedömas, lagras och spridas. (s. 21, 25)

att

det vore /.../ olyckligt om det uppstår en klyfta mellan konstnärlig och andra typer av forskning, så att den konstnärliga forskningen i alltför hög grad särskiljs eller isoleras. Det kan leda till en gränsdragningsproblematik som riskerar att avlägsna området från alternativ kritisk dialog och granskning. (s. 23)

¹¹ Vetenskapsrådets hemsida, Tvärsnitt nr 2:2007, Debatt: Kan konst förmedla kunskap?

¹² Borgdorff (2012, s. 159).

¹³ Karlsson (2002, s. 33).

¹⁴ Vetenskapsrådet, Årsbok KFoU 2011, s. 19-27.

samt att man

i Sverige, liksom på flera håll i de nordiska länderna, har /.../ sökt utveckla den konstnärliga forskningen med erkännande av dess egenart och djup men också som en del av vetenskapssamhället. (s. 23)

Av RED 10¹⁵ framgår att man betraktar konstnärlig forskning som en vetenskap och konstnärliga forskare som vetenskappare: "it is recognized in the RED 10 process that the terms 'Science' and 'Scientist' are used and intended to represent a broader academic constituency that includes the arts and humanities" även om "there is a need to be aware of characteristics of research in the arts and design that require specific definition and the recognition of additional terms of reference". (s. 159)

Men även om man, och med rätta, ser konstnärlig forskning som en vetenskap bland andra vetenskaper så har det ofta hävdats att den ändå skall ha en särställning, och särbehandlas, p.g.a. av sin praktikbaserade karaktär. Att den konstnärliga praktiken skulle motivera en sådan särställning kan emellertid ifrågasättas. I själva verket så utgör den praktiken tvärtom ett ytterligare argument för att konstnärlig forskning är en med andra jämförbar och jämställd vetenskap.

... the social scientist and design researcher Koskinen¹⁶ argues that the idea of research through practice as being a "new initiative" is naïve. He states that research in social sciences and so-called hard sciences has demonstrated for more than four decades that practice is its foundation. /.../ In this respect, the notion of inquiry being practice-led is not new – the new element is rather the connection between art practice and the university institution.¹⁷

Liksom även "uncertainty, and doubt" samt "thinking, doing and reflecting".

After all, practice is an integral part of other forms of research: medicine, archaeology, or experimental physics, for example. My intention here is not to separate out creative practice from other forms of research, as I believe creativity, uncertainty, and doubt--values and states that one habitually associates with art--necessarily exist in other fields. /.../ Art does not maintain an ownership of these states. /.../ Thinking, doing, and reflecting are part of all disciplines and recognising the shared nature of curiosity is perhaps more productive than demarcating boundaries or constructing borders.¹⁸

Också de konstnärliga skapar processerna kan ses som jämförbara och jämställda med kreativa processer inom andra områden.

Till mytbildningen [kring konstnärliga skaparprocesser] hör nog också uppfattningen att den konstnärliga skaparprocessen skulle skilja sig artmässigt från andra skaparprocesser, att skriva en artikel, lösa ett tankeproblem, genomföra en utredning etc. Rimligtvis handlar det om samma psykologiska process som hanteras olika av olika individer beroende på graden av medvetenhet och träning.¹⁹

Man kan se den hittillsvarande utvecklingen av konstnärlig forskning, med Kuhnska glasögon, som en förmodligen både nödvändig och ofrånkomlig pionjärfas i uppbyggnaden av ett konstnärligt forskningsparadigm. En pionjärfas som, utan att tillskriva Kuhn den uppfattningen, kan te sig som en den konstnärliga forskningens lyckliga vilda västernperiod där varje konstnär haft/tagit sig, möjlighet att bli sin egen lyckas forskningssmed samt att skapa självutnämnda forskarkompetenser.

¹⁵ "Research Evaluation: Reports from the evaluation of all research at the university of Gothenburg 2010" (se referenslistan).

¹⁶ Koskinen (2009, s. 11).

¹⁷ Mäkelä et al (2011, s. 4).

¹⁸ O'Riley (2011, s. 4-5).

¹⁹ Karlsson (2002, s. 38).

Sådana faser övergår emellertid normalt i en stabiliseringsfas, vilken förmodligen och förhoppningsvis även konstnärlig forskning börjar närma sig. Detta inte minst genom de avhandlingar, redovisningar, representationer och övriga forskningsresultat som presenterats i Sverige sedan 2006 av personer som avlagt konstnärlig doktorsexamen/filosofie doktorsexamen inom det konstnärliga området. Dock bör självfallet en sådan fas inte innebära att såväl externa som interna diskussioner om den konstnärliga forskningen upphör – tvärtom. Sådana diskussioner måste ständigt pågå för att vitalisera den konstnärliga forskningen och undvika dess stagnation – men förhoppningsvis äga rum på en mognare grund.

Det blir i längden ohållbart att hävda att konstnärlig forskning är så annorlunda än all annan forskning att den behöver ett eget reservat inom Vetenskapsrådet. Skall konstnärlig forskning vara och respekteras som forskning så bör den så snabbt som möjligt träda ut ur sitt hittillsvarande villkorsreservat och stå upp för sin jämförbarhet med annan forskning.

Den öppna och vetenskapliga prövningen ska, enligt min bestämda åsikt, även gälla forskning inom det konstnärliga området. Skälet till det är att jag inte ser någon väsenskillnad mellan denna typ av forskning och annan forskning. Om den verksamhet som hittills bedrivits inom KFoU verkligen är väsensskild, så är det inte fråga om forskning och verksamheten bör då inte ligga under Vetenskapsrådets domän. Man kan inte både ha kakan och äta den. /.../ Att skapa ett eget revir för just denna forskning gagnar bara dem som vill bedriva forskning som inte håller högsta möjliga klass, inte dem som vill utveckla en god konstnärlig forskning.²⁰

Alternativet vore att gå tillbaka till 70-/80-talets utvecklingsarbetsruta ett, att vara tydlig med att konstnärlig forskning inte är forskning utan konstnärligt utvecklingsarbete (jfr det danska kulturministeriets utredning om konstnärlig forskning²¹) och att avveckla forskarutbildningen med tillhörande doktorsexamina, alternativt döpa om den till konstnärlig utvecklingsarbetsutbildning, till mycket litet forskningsmässigt förpliktande eller meriterande.

Ett bättre alternativ är dock att se den hittillsvarande konstnärliga forskningen som den pionjärverksamhet den faktiskt är och, enligt synpunkterna ovan, inrikta den mot ett mer moget och jämförbart förhållande till annan forskning.

Antag att kategorin "konstnärlig forskning" hittills har varit nödvändig som ett paradigmstrande övergångsbegrepp. Hur kommer då framtiden att gestaltas, när väl dess praktikbaserade, material- och iscensättningsorienterade tekniker har assimilerats med den allmänt vedertagna forsknings-kulturen? Ska vi även fortsättningsvis behöva identifiera denna forskning som en speciell medlem av forskningsfamiljen, eller kommer vi att helt enkelt kunna tala om "forskning" med utgångspunkt i den generella förutsättningen att varje projekt grundas på identifikation och samlande av relevanta kompetenser, metoder och diskursiva uttrycksformer som i all annan forskning?²²

Forskarutbildning inom det konstnärliga området

En ytterligare konsekvens av att inte skilja mellan konstnärlig forskning och konstnärligt utvecklingsarbete (eller konstnärlig verksamhet) är, som antytts, att konstnärlig forskarutbildning egentligen inte behövs och att forskarskolorna därmed skulle kunna avvecklas. I stort sett kan ju samtliga lärare vid de konstnärliga utbildningarna söka, eventuellt få och i så fall bedriva konstnärligt utvecklingsarbete. Detta är i sig något bra och något som naturligtvis bör fortsätta, uppmuntras och

²⁰ Vetenskapsrådets hemsida, Tvärsnitt nr 2, s. 2007, Debatt: Kan konst förmedla kunskap?

²¹ "Kunstnerisk Udviklingsvirksomhed – Udredning om vidensgrundlaget på de videregående kunstneriske uddannelser" (se referenslistan).

²² Vetenskapsrådets hemsida, Konstnärlig forskning, Ämnesöversikter 2010, Kommittén för konstnärlig forskning och konstnärligt utvecklingsarbete.

utvecklas (att skilja mellan forskning och utvecklingsarbete innebär inte att det ena alternativet skall eliminera det andra). Men om utvecklingsarbete är detsamma som forskning så innebär det att alla involverade i konstnärligt utvecklingsarbete egentligen bedriver konstnärlig forskning, och om konstnärlig forskarutbildning inte behövs för att göra detta så finns det egentligen ingen anledning att ha kvar en sådan.

För en ansökan till Vetenskapsrådet om finansiering av ett konstnärligt forskningsprojekt krävs, liksom för konstnärligt utvecklingsarbete, inte doktorsexamen. Detta till skillnad från övriga forskningsområden och enligt Formas.²³

Detta undantag för konstnärlig forskning ter sig redan nu underligt från andra forskningsområden, det kommer sannolikt att te sig allt underligare ju fler som har en doktorsexamen inom det konstnärliga området, och, antalet växer enligt Borgdorff snabbt.

The number of artists worldwide who now occupy academic posts or hold academic doctorates is considerable, especially in the anglophone world and in Scandinavia. Their number is also clearly increasing on the European continent and in parts of Asia and South America.²⁴

Förhållandet ger också, och återigen, anledning att fråga sig varför det över huvud taget skall finnas en doktorsexamen inom det konstnärliga området²⁵.

Det finns naturligtvis skäl till att det inte krävs en avlagd doktorsexamen för att söka medel för konstnärliga forskningsprojekt. Åtminstone tre är tänkbara (och sannolikt fler):

- Initialsvårigheter
- Statushot
- Förståelseproblem.

Initialsvårigheter

I början av den konstnärliga forskningens etablering som forskningsområde fanns det helt enkelt inte så många med avlagd doktorsexamen inom området (i synnerhet inte innan den konstnärliga forskarutbildningen etablerades). Det fanns helt enkelt inte en tillräckligt stor kritisk massa av disputerade konstnärer. För att över huvud taget få igång en konstnärlig forskning så gick det följaktligen inte att ha krav på avlagd doktorsexamen. Ett i dåläget förståeligt ställningstagande. Den situationen har emellertid ändrats och, som nämnts, ändras allt snabbare.

²³ ”För att vara behörig att söka bidrag för forsknings- och utvecklingsprojekt från Formas, måste huvudsökanden /.../ ha avlagt doktorsexamen. Även medsökanden måste ha avlagt doktorsexamen.” Formas Handbok 2011, s. 16.

²⁴ Borgdorff (2012, s. 229).

²⁵ Synpunkten att ingen forskarutbildning skulle behövas för att bedriva konstnärlig forskning kan osökt leda vidare. Om ingen nivå-tre-utbildning (third cycle) behövs för att bedriva konstnärlig forskning, varför skulle det behövas någon utbildning på det konstnärliga området över huvud taget? Varför skulle blivande kyrkomusiker, musiklärare, musiker, opera- och musicalartister, bild- och filmkonstnärer samt skådespelare behöva utbildning på bachelor- och masternivå för att bedriva sina respektive yrkesverksamheter om ingen utbildning behövs för att bedriva forskning?

Statushot

De som från början verkat för konstnärlig forsknings etablering saknar i stort sett själva konstnärlig forskarutbildning, men är ofta erfarna, meriterade och framstående konstnärer inom sina respektive områden. Den kompetensen kvarstår och förtjänar all respekt.

Dock förefaller många dessa konstnärer ha upplevt att konstnärlig forskning skulle ha högre status än den konstnärliga verksamhet de dittills ägnat sig åt. Den uppfattningen verkar ha stärkts i samma takt som allt fler avlagt doktorsexamen inom det konstnärliga området.

Möjligen på grund av detta tycks följande ha ägt rum: man hävdar att konstnärlig verksamhet/konstnärligt utvecklingsarbete är konstnärlig forskning, man döper om konstnärlig verksamhet/konstnärligt utvecklingsarbete till konstnärlig forskning och sig själv till konstnärlig forskare.

Status- och prestigeaspekten är begriplig ur ett institutions-, men framför allt individperspektiv. Det är naturligtvis svårt att verka för att det man själv inte har skall vara nödvändigt att ha, eller ens meriterande att ha. Dock blir det synsättet allt mer ohållbart ju mer konstnärlig forskning utvecklas och ju fler som avlägger konstnärlig doktorsexamen.

En annan vinkling på statusaspekten är statsmaktens direktiv beträffande publicering av resultat. I och med att denna publicering blir allt viktigare som fundament för anslagstilldelning, blir frågan om forskningsdefinitioner också med nödvändighet en viktig ekonomisk faktor. Forskning ger högre status än konstnärligt utvecklingsarbete. Här talar också de framlagda doktorsavhandlingarna inom det konstnärliga området, jämfört med redovisningarna av konstnärligt utvecklingsarbete, sitt tydliga språk – de spelar helt enkelt inte i samma liga.

I samma anda talar erfarenheterna från bachelor- och masterarbeten där det enligt ansvariga märks en tydlig kvalitetsskillnad mellan icke-disputerades respektive disputerades handledning. En skillnad som bör tas på allvar eftersom kvalitetsgranskningen av de konstnärliga utbildningarna, med tillhörande ekonomi och examensrätt, till stor del kommer att vila på just sådana arbeten.

Förståelseproblem

Det är påtagligt hur de som avlagt doktorsexamen inom det konstnärliga området²⁶ kan vittna om vilken genomgripande förändring den processen haft för deras förståelse av sin egen konstutövning, av sitt konstområde, av forskning i allmänhet och av konstnärlig forskning i synnerhet, samt att den förändringen sannolikt inte gått att förutse innan utbildningen. Detta, märk väl, i ljuset av att flertalet av dessa redan hunnit etablera sig som erfarna och meriterade konstnärer inom sin respektive konstområden innan de genomgick forskarutbildningen (jfr *Statushot* ovan).

Den erfarenheten är sannolikt svåråtkomlig på något annat sätt – man kan helt enkelt inte ha erfarenhet av något man inte har erfarenhet av (vilket kanske utgör ytterligare en tänkbar förklaring till statusaspekten ovan).

Konstnärlig kompetens medför/innebär inte per automatik forskningskompetens – lika lite som att det omvända skulle gälla, d.v.s. att forskarkompetens skulle medföra/innebära konstnärlig kompetens. Kompetenserna är likvärda och bör respekteras som sådana, men de är inte identiska eller ömsesidigt

²⁶ Här är dock inte rätt forum att ta upp de skillnader som finns mellan s.k. konstnärlig doktorsexamen respektive filosofie doktorsexamen inom det konstnärliga området.

*utbytbara. De kompletterar däremot varandra och är båda nödvändiga, inom en och samma konstnärliga forskare, i och för dennes konstnärliga forskning.*²⁷

På sikt bör Vetenskapsrådets formulering att avlagd doktorsexamen inte krävs för ansökan om medel för forskningsprojekt därför avskaffas. Den åtgärden kommer sannolikt att bekämpas och onödigt förklaras av nuvarande 'pionjärrepresentanter', något som också ingår som en i regel oundviklig övergångsfas i den Kuhnska bilden av paradigmutveckling inom forskning/vetenskap. Åtgärden kommer dock att ge större extern (och intern) trovärdighet åt konstnärlig forskning.

Analogt bör också kommittén för konstnärlig forskning och konstnärligt utvecklingsarbete inom Vetenskapsrådet på sikt bestå av ledamöter som avlagt konstnärlig doktorsexamen (jfr övriga vetenskapsområdets beredningsgrupper).

Likaså bör på sikt formuleringen "vetenskaplig eller konstnärlig kompetens" i lag- och förordningsskrivningar ändras till "vetenskaplig och konstnärlig kompetens", alternativt till endast "vetenskaplig kompetens" med samma underförståelse som gäller övriga vetenskapsområden – att den vetenskapliga kompetens som avses gäller området i fråga och, vad gäller det konstnärliga området, även förutsätter konstnärlig kompetens. Enligt Remisspromemorian:

Genom införandet av konstnärlig examen på forskarnivå får de bestämmelser i högskoleförfattningarna som handlar om forskning i allmänhet anses omfatta även konstnärlig forskning. Även i andra författningar där begreppet forskning används som ett allmänt begrepp får det anse omfatta konstnärlig forskning, om det inte särskilt framgår av sammanhanget att det är fråga om forskning inom ett visst område.²⁸

Slutligen en kort betraktelse av Hannula över nödvändigheten av forskarutbildning:

But how can research as proper and countable research be open, but only to the few? At its core, it is about the combination of what knowledge is and how knowledge needs information, but information in itself is not yet placed within the practice. To follow up the example of the toothpaste, we have an example of a dentist. A dentist who has, in order to be able to operate in most of the OECD-countries we live in, an item called a certificate. This proves that this dentist has studied this practice. It implies a certain level and background of competence and commitment. He or she now has information of the fields. But as we know, this particular practice as a dentist is structured so that one cannot graduate without a long-term try-out season. You must practice under the guidance of a more practiced and experienced colleague. A time frame from within which this about-to-be-released new dentist is willing and able to apply the information in and through the practice that is constantly on the move and in the making, not a frozen zone of things already known-of. This is the part when information turns into experience based knowledge.²⁹

Sammanfattning

Nedanstående text utgör i kondenserad form artikelförfattarens syn på vad som bör åtgärdas vad gäller ovanstående.

²⁷ Här bör också påminnas om att man redan för att bli antagen som doktorand inom det konstnärliga området måste ha en hög konstnärlig nivå och vara etablerad inom sitt fält. Forskarutbildning tillför en annan kompetens, utöver den konstnärliga som redan finns.

²⁸ Utbildningsdepartementet, Remisspromemoria (U2012/3740/UH, s. 6)

²⁹ Hannula (2010, s. 201-202).

Konstnärlig forskning, konstnärligt utvecklingsarbete och konstnärlig verksamhet.

Skillnaderna mellan konstnärlig forskning och konstnärligt utvecklingsarbete respektive konstnärlig verksamhet bör klargöras så långt möjligt, och begreppen reserveras för de, åtminstone i grad, skilda fenomen de faktiskt är.

Ett sådant klargörande vore önskvärt, dels för att sådana klargöranden finns inom andra forskningsområden, dels för att gränsdragningen dem emellan är oklar inom det konstnärliga området och dels för att det inom detta område finns tendenser till att begreppen flyter samman och t.o.m. likställs med varandra. Det senare riskerar att allvarligt skada den konstnärliga forskningens trovärdighet – såväl externt som även internt.

Konstnärlig forskning och annan forskning

Om konstnärlig forskning skall vara och respekteras som forskning samt ha samma status som annan forskning så måste den lämna sitt hittillsvarande villkorsreservat och hävda sin jämförbarhet med annan forskning.

Konstnärlig forskning bör således behandlas som, och jämföras med, all annan forskning och ett sådant synsätt bör genomsyra myndigheters och lagstiftares syn på, behandling av och krav på konstnärlig forskning.

Forskarutbildning inom det konstnärliga området

Vetenskapsrådets formulering att avlagd doktorsexamen inte krävs för ansökan om medel för forskningsprojekt bör avskaffas.

Kommittén för konstnärlig forskning och konstnärligt utvecklingsarbete inom Vetenskapsrådet bör på sikt bestå av ledamöter som avlagt konstnärlig doktorsexamen/filosofie doktorsexamen inom det konstnärliga området. Här bör man förfara på samma sätt som vid Vetenskapsrådets övriga beredningsgrupper.

Formuleringen ”vetenskaplig *eller* konstnärlig kompetens” (min kursivering) i lag- och förordningsskrivningar bör ändras till ”vetenskaplig *och* konstnärlig kompetens” (min kursivering), alternativt till endast ”vetenskaplig kompetens” där den konstnärliga kompetensen förutsätts på samma sätt som ämnesspecifik kompetens förutsätts inom andra forskningsområden.

Till innehållet i avsnittet om forskarutbildning inom det konstnärliga området kan (och bör) läggas nedanstående synpunkter.

Ansvar för forskning och forskarutbildning

Den/de som kommer att ansvara för konstnärlig forsknings- och forskarutbildningsfrågor bör själv(a) ha erfarenhet av och meritering från dessa områden (d.v.s. både konstnärlig erfarenhet och erfarenhet från konstnärlig forskarutbildning). Motsatsen skulle te sig motsägelsefull för att inte säga underlig i bl.a. ljuset av att, med all rätt och i enlighet med andra fakulteters praxis, kräva disputerade handledare på såväl master- som bachelornivå.

Detsamma gäller i lika hög grad ansvariga för skrivning och utformning av forskningsstrategier för de konstnärliga utbildningarna, samtidigt som det är nödvändigt att sådana skrivningar görs inom den egna institutionen, eftersom det är där ansvaret för strategiernas genomförande och administrativa och ekonomiska hantering kommer att ligga.

Detsamma gäller inte minst även vid antagning av nya doktorander.

Fortsatta möjligheter för konstnärligt forskarutbildade

I Vetenskapsrådets årsbok, KFoU 2011, framhålls vikten av att skapa möjligheter för konstnärligt forskarutbildade att kunna gå vidare efter sin utbildning: ”Finansieringsformer och fortsatta karriärvägar för forskarutbildade är andra utmaningar som är avgörande för hur fältet kan utvecklas.”³⁰ Ett initiativ som hittills låtit vänta på sig.

Författarpresentation

Harald Stenström har sedan 1974 arbetat som universitetslektor vid Högskolan för scen och musik, Göteborgs universitet. Parallellt med detta arbete har han varit musiker, med särskild inriktning på fri ensembleimprovisation. Stenström doktorerade 2009 inom den konstnärliga fakulteten vid Göteborgs universitet på ämnet fri ensembleimprovisation. Han har under forskarutbildningen och därefter också engagerat sig i frågor och diskussioner om konstnärlig forskning, dess egenart och villkor.

Referenser

- Biggs, M.; Büchler, D. (2011). Communities, values, conventions and actions. *The Routledge Companion to Research in the Arts* (Eds. Michael Biggs and Henrik Karlsson). New York: Routledge.
- Borgdorff, H. (2012). *The Conflict of the Faculties*. Leiden: Leiden University Press.
- Formas Handbok 2011 – för bidragsansökningar och beredning (Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande). www.formas.se
- Hannula, M. (2010). Oh happy day – what makes research count as research. *ArtMonitor*, Nr 8, 2010. University of Gothenburg.
- Karlsson, H. (2002). “Handslag, famntag, klapp eller kyss” – *Konstnärlig forskarutbildning i Sverige*. Stockholm: SISTER. www.sister.nu.
- Koskinen, I. (2009). Throwing the baby out or taking practice seriously. In N. Nimkulrat & T. O’Riley (Eds.) *Reflections and connections: On the relationship between production and academic research* (pp. 11-17). University of Art and Design Helsinki, Finland.
- Kulturministeriet i Danmark (2012). *Kunstnerisk Udviklingsvirksomhed – Udredning om vidensgrundlaget på de videregående kunstneriske uddannelser*. www.kum.dk
- Lind, Torbjörn, mailkorrespondens 2012-01-25
- Mäkelä, M.; Nimkulrat, N.; Dash, D. P.; Nsenga, F.-X. (2011). On reflectin and making in artistic research. *Journal of Research Practice*, 7(1). Retrieved from <http://jrp.icaap.org/index.php/jrp/article/view/280/241>.
- Nationalencyklopedin. <http://www.ne.se/>.
- O’Riley, T. (2011). A discrete continuity: On the relation between research and art practice. *Journal of Research Practice*, 7(1). Retrieved from <http://jrp.icaap.org/index.php/jrp/article/view/257/238>.
- RED 10 *Research Evaluation: Reports from the evaluation of all research at the university of Gothenburg 2010*. University of Gothenburg 2011, eds. Susanne Holmgren and Gustav Bertilsson Uleberg. www.gu.se/red10.
- Statens offentliga utredningar 2012, SOU: 2012. <http://www.sou.gov.se>.
- Utbildningsdepartementet. *Remisspromemoria - . Förslag till begreppet konstnärligt utvecklingsarbete och konstnärlig forskning*. U2012/3740/UH, Remiss 2012-07-12.
- Vetenskapsrådet. *Form och färdriktning – strategiska frågor för den konstnärliga forskningen*. Årsbok KFoU 2011, Vetenskapsrådet, Red. Torbjörn Lind..
- Vetenskapsrådets hemsida. <http://www.vr.se>.

³⁰ Vetenskapsrådet, Årsbok KFoU 2011, s. 26.